

**Emlékezés Zichy Antalra (1823-1898), a Magyar Tudományos Akadémia levelező,
tiszteleti és igazgatósági tagjára**

**Remembering Antal Zichy (1823-1898), Corresponding Member, Honorary Member
and Member of Directorate of the Hungarian Academy of Sciences**

Zichy Antal jogász, író és politikus a Magyar Tudományos Akadémia levelező, tiszteleti és igazgatósági tagja 1823. november 7-én született Zala községben (Somogy vármegye). 1898. május 19-én hunyt el Budapesten. Megemlítjük, hogy Zichy Antal Zichy Mihály festőművész bátyja volt.

A Magyar Tudományos Akadémia 1870. május 25-én tartott közgyűlésén választotta levelező tagjának. Hét évvel később, a különös megbecsülés jeléül az Akadémia 1877. május 24-én tiszteleti tagjává is választotta. Levelező taggá választását követően, 1871. január 2-én „Quintus Horatius Flaccus szatírái. Etikai tanulmány” címmel tartotta. A székfoglaló előadás még ugyanebben az évben nyomtatásban is megjelent (Pest, 1871. Magyar Tudományos Akadémia. Értekezések a Nyelv- és Széptudományi Osztály köréből. 2. kötet).

A Magyar Tudományos Akadémia 1877. május 24-én tartott közgyűlésén Zichy Antalt különös elismerése jeléül tiszteleti tagjának választotta. Mint tiszteleti tag „Gotthold Ephraim Lessing” címmel tartott a következő évben, 1878. február 4-én előadást. Ez az előadás is megjelent nyomtatásban (Budapest, 1878. Magyar Tudományos Akadémia. Értekezések a Nyelv- és Széptudományi Osztály köréből. 7. kötet. kivonatban: Akadémiai Értekezések, Budapest, 1878.). Zichy Antal a Magyar Tudományos Akadémia II. Osztálya Hunfalvy Pál (1810-1891) halálát követően, 1892. május 5-én elnökének választotta, mely tisztséget egészen elhunytáig töltött be.

Kiemelendő, hogy Zichy Antalt a Kisfaludy Társaság is rendes tagjának választotta 1866-ban. Zichy Antal emellett az ország művészeti életében komoly befolyással rendelkező Országos Képzőművészeti Társaság választmányi tagja is volt. 1894-ben választották meg a népoktatási törvény kidolgozásában játszott szerepére tekintettel a Magyar Paedagógiai Társaság tagjának.

Zichy Antal a több évszázados múltra visszatekintő Zichy család köznemesi ágához tartozott. A család a zicsi és zajki nemesi előneveket használta. Édesapja Zichy Sándor (1797–1843), édesanyja pedig tábodi Eperjessy Julianna (1803–1887) volt. Zichy Antal nagyszülei apai oldalon Zichy Mihály (1758–1818) táblabíró, Moson vármegye alispánja, földbirtokos és nemes Fischer Jozefa (1768–1843) voltak. Nagyszülei anyai oldalon tábodi Eperjessy Gábor (1770–1809) földbirtokos és sümegi Bene Borbála (1779–1827) voltak. Zichy Antal felesége nemeskéri Tomsics Julianna (1822-1851) volt. Házasságukból származó gyermekük nem érte meg a felnőttkort.

Zichy Antal a gimnáziumi tanulmányait a veszprémi piaristáknál végezte. Jogi tanulmányokat a pesti egyetemen folytatott. Jogtudományi doktori oklevelet a pesti egyetemen 1843-ban szerzett. Szentkirályi Móric (1807-1882), pest-vármegyei alispán, majd Somssich Pál (1811-1888) országgyűlési követ mellett az 1843–1844. évi rendi országgyűlés (diaeta) idején joggyakornok.

Zichy Antal, aki Moson vármegye aljegyzője és tiszti ügyésze volt, az 1847–1848. évi országgyűlés képviselőjévé választották. Ebben az időben kezdte meg írói működését is. Lírai költeményeket és hírlapi cikkeket publikált az *Életképekben* és a *Honderűben*.

1848 végén követte az országgyűlést Debrecenbe. Debrecenben a békepárt tagja volt. Munkatársa volt a Jókai Mór szerkesztette *Esti Lapoknak*. Az 1848-1849. évi forradalom és szabadságharcban játszott politikai szerepvállalása miatt a világi fegyverletétel után Zichy Antalt haditörvényszék elé állították. A haditörvényszéki tárgyalást követően Somogy vármegyei birtokára internálták büntetésüként.

Zichy Antal 1860-tól mint Somogy vármegye jegyzője, majd a következő évben, 1861-ben mint a tabi kerület országgyűlési képviselője vállalt szerepet a közéletben (*vita activa*). Publicisztikai, közírói és szépirodalmi működését is újult erővel kezdte meg. A *Pesti Naplóban* megjelent vezércikkei, valamint röpiratai értékes, ma is figyelmet érdemlő hozzájárulások voltak a hazai közjog (*ius publicum regni Hungariae*) több vitatott, nem egyszer igen heves viták forrását képező kérdéseinek történeti alapokon nyugvó alapos elemzéséhez.

Kiemelendő, hogy A nagy figyelemmel kísért, igen széles körben olvasott írásokat tett közzé a Csengery Antal által szerkesztett *Budapesti Szemlében*, Arany János *Koszorújában* valamint Kemény Zsigmond *Pesti Naplójában*.

Zichy Antal az 1865–1868. évi országgyűlés igen tevékeny tagjaként gyakran volt különböző bizottságok előadója, referense. Az első delegációban is részt vett. Egyik alkotója, szövegezője volt a népoktatási törvénynek. Később, mint tanfelügyelő a fővárosban életbe is léptette a népoktatási törvényt.

Szülőföldjének, a tabi választókerületnek két perióduson át volt képviselője. Mandátumának letelte után Pápa és Sopron város országgyűlési képviselőjeként vállalt részt a politikai életben. Zichy Antal a később feloszlott törvényelőkészítő bizottságban, annak tagjaként is komoly részt vállalt.

1891-ben az 1885. évi VII. törvénycikk alapján átalakított Főrendiház tagjává választották. Zichy Antal 1891-től egészen elhunytáig a Főrendiházban folytatta politikai tevékenységét.

Mint ismert, Széchenyi István a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjánál, a mellette titkári funkciót betöltő Tasner Antalnál (1808-1861) hagyta naplóit, jegyzeteit és egyúttal őt bízta meg azok átnézésével és kiadásával, közzétételével. Tasner Antal örököseitől Széchenyi István írásait a Magyar Tudományos Akadémia vásárolta meg.

Fontos utalni arra, hogy az igen gazdag és sokrétű Széchenyi-hagyatékot Zichy Antal és a Temesváron jogi tanulmányokat folytatott Majláth Béla (1831-1900), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja dolgozták fel.

Említést érdemel, hogy Zichy Antal tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia Teleki-féle drámabíráló bizottságának. Megemlítjük, hogy végrendeletében vagyona tekintélyes részét humanitárius és tudományos célokra hagyta.

Cikkeit és egyéb munkáit a Magyar Tudományos Akadémia Almanachja sorolja fel. Kiadványainak jegyzékét, cikkeit és munkáiról szóló kritikákat az Irodalomtörténeti Közlöny repertórium tartalmazza.

Hazánk politikai és irodalmi életében egyaránt kiemelkedő szerepet betöltő jogász, író és politikus Zichy Antal a XIX. században Magyarországon igen széles körben ismert és tekintélynek örvendő jogásznak is számított. Sokrétű, a Magyar Tudományos Akadémiával és az ország irodalmi életével egyaránt szoros kapcsolatban álló gazdag életműve, szerteágazó munkássága ma is figyelmet érdemel.

Zichy Antal főbb munkái

A kérdéshez. Pest, 1861 (Ez a munka "Zur ungarischen Frage" címmel Bécsben is megjelent nyomtatásban); Magyar szabadelvű conservatív politika. Pest, 1862.; Strafford. Tragédia az angol történetből. Pest, 1865.; Stuart Mária Skóthonban. Korrajz 4 szakaszban. Pest, 1865.; Csonka ministerium mint közvetítő. Pest, 1866.; Anglia története a forradalomig. Pest, 1866.; Cromwell vagy a nagyság átka. Történeti szomorújáték öt felvonásban. Pest, 1866.; Az angol forradalom története. Pest, 1867.; A szónoklatról. Székfoglaló értekezés a Kisfaludy Társaságban, 1868. febr. 26. Pest, 1868.; Q. Horatius Szatirái (Ethikai tanulmány.) Pest, 1871. (Értekezések a Nyelv- és Széptud. köréből II. 6.); Gróf Széchenyi István, mint paedagog. Budapest. 1875.; Anglia története, II. Jakab trónralépte óta (Macaulay) Ford. Csengery Antal, a III. kötettől Zichy. Budapest, 1875-77.; Zichy Antal elbeszélései. Budapest, 1877.; Bölcs Náthán. Drámai Költemény öt felvonásban. Írta Lessing. Fordítás. Pest, 1878.; Lessing. Székfoglaló. Budapest, 1878. (Értekezések a Nyelv- és Széptudományi Osztály köréből 3.); Eszmék, adatok, adomák gróf Széchenyi István naplójából. Budapest, 1880.; Gróf Széchenyi István naplói. Adalék a nagy hazafi jellemrajzához. Budapest, 1884.; Széchenyi István naplói. Budapest, 1884 (Sz. I. gr. munkái. I. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta); Gróf Széchenyi István beszédei. Budapest, 1887.; Emlékbeszéd báró Eötvös Józsefről. Budapest, 1888.; Emlékbeszéd Fábián Gábor felett. Budapest, 1888. (Akadémiai Emlékbeszéd V. 1.); Psychiatria és politika. Pest, 1890. (Értekezések a nyelv- és széptud. kör. XV. 5.); Gróf Széchenyi István külföldi úti rajzai és följegyzései. Budapest, 1890.; Egy szó a közigazgatási reform ellen. Budapest, 1891.; Széchenyi hirlapi czikkei. Budapest, 1893-94.; Széchenyi levelei szülőihez. Budapest, 1896. és Gr. Széchenyi István életrajza. Budapest, 1896-97.

Felhasznált irodalom

Eötvös Loránd: Megemlékezés Zichy Antalról. Akadémiai Értesítő, 9 (7) 352. old. 1898.; Vadnay Károly: Zichy Antal. Budapesti Szemle 1899.; Verédy Károly: Zichy Antal emlékezete. Magyar Paedagogia 1900. és Zichy Antal: Naplótöredék 1862-ből. Kiadta és bevezető jegyzetekkel ellátta Tóth Andrea. Aetas 1995.

Hamza Gábor
egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu